

Over

V I N C E N T I U S

van schoolinternaat tot zorgcentrum

ISBN-nummer 90-

(emblem 't Schoor)

Aangesloten bij Brabants Heem en Heemkundekring "De Kleine Meijerij".

Uitgever Stichting Heemcentrum 't Schoor Udenhout
Drukkerij Elka BV Tilburg

c Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopie, opname of enige andere manier, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

Voorwoord

"Vincentius" heeft in de 70 jaren van haar bestaan vele veranderingen ondergaan om die zorg te verlenen aan mensen met een verstandelijke handicap, zoals de maatschappij dat vroeg en vraagt. In 1925 werd begonnen met een schoolinternaat. Thans wordt zorg verleent die sterk individueel gericht is, 'zorg op maat' zoals dat heet. "Vincentius" is niet meer "een huize" voor de collectiviteit, maar een instelling die diensten verleent aan individuele mensen met een verstandelijke handicap. Het heet dan ook niet met "Huize Vincentius", maar "Vincentius".

De nadruk is komen liggen op het wonen. Wonen in de gemeenschap van Udenhout, in woonhuizen, met de winkel "'t Vintje", met een open deur voor activiteiten uit het dorp, met activiteiten op het terrein van "Vincentius", etc. "Vincentius" woont in het hart van Udenhout.

"Vincentius" wil bij deze jubileumviering de Udenhoutse bevolking en alle andere geïnteresseerden informeren over de historie, de veranderingen en de huidige situatie. De tekst en de illustraties zijn verzorgd door de studiegroep van het heemcentrum 't Schoor, dat tijdens de jubileumviering ook een tentoonstelling inricht.

Namens het bestuur van "Vincentius",
(naam)

Udenhout, juni 1995

(embleem Vincentius)

In 1925 beginnen de Zusters van de Choorstraat uit Den Bosch een schoolinternaat voor verstandelijk gehandicapten in het voormalige woonhuis "De Kleine Strijdhoeve", vooraan rechts aan de Schoorstraat midden in het dorp van Udenhout.

1. De Kleine Strijdhoeve

Een van de oudste imposante landgoederen van Udenhout is 'De Strijdhoeve', dat zich heeft uitgestrekt van de dorpskern tot aan de Zandlei. Al in de 15e eeuw is het landgoed in tweeën verdeeld. Op 'De grote of achterste Strijdhoeve' vinden we thans kasteel 'De Strijdhoeve'. 'De kleine of voorste Strijdhoeve' lag in het dorpscentrum, rechts van de Schoorstraat bij de oprit naar het kasteel. In 1826 wordt het landgoed "De Kleine Strijdhoeve" verkocht en daardoor afgesplitst van het landgoed van het kasteel "De Strijdhoeve". Koop nr.30 betreft "Eene bouwmanswoning, met schuur en stallinge, genaamd de Kleine Strijdhoeve, staande aan de Kruisstraat te Udenhout, met de erve, hof en land". Deze woning, alsmede belendende percelen gelegen in de lengte aan de Schoorstraat, werd gekocht door de schoolonderwijzer Christiaan Kuijpers. Tussen de Schoorstraat en het nieuw verworven goed van Kuijpers lag het kerkpad naar het kasteel, in de volksmond "Lemierkesdreef" genoemd. Kuijpers mocht de dreef niet gebruiken, er niet over wegen, en de dreef ook niet oversteken.

Na de dood van de schoolonderwijzer Christiaan Kuijpers kwam 'De kleine Strijdhoeve' in bezit van zijn zoon Andries, gemeentesecretaris van 1834 tot 1873 en tevens burgemeester van 1852 tot 1864. In 1873 vertrok Andries Kuijpers uit Udenhout en hij verkocht de woning plus gronden aan Joseph van Iersel, die hem in 1865 was opgevolgd als 6e burgemeester van Udenhout, en dat 35 jaar zou blijven tot 1900. Tussen de burgemeester en de kasteelheer boterde het niet zo best. Een van de redenen was het kerkpad Lemierkesdreef waardoor de burgemeester geen uitweg had op de Schoorstraat. De nimmer bijgelegde ruzie leidde er ondermeer toe dat de kasteelheer een bokkestal plaatste aan het begin van Lemierkesdreef, vlakbij de poort van de burgemeesterswoning. Na het overlijden van burgemeester Joseph van Iersel werden woning en goederen geërfd door zijn enige en ongehuwde zoon Willem, die in het dorp bekend zou worden als de gegoede ongehuwde burger en rentenier "Meneer Willem" of "Gouden Willem". Meneer Willem overleed op 30 maart 1924.

2. De Zusters van de Choorstraat

We gaan bijna 200 jaar terug in de historie van de stad 's-Hertogenbosch. Op last van Keizer Napoleon wordt in 1803 pastoor Molemakers van de parochie St.Jacob (Hinthammerstraat) uit de stad verbannen. Zijn kapelaan Jacobus Heeren neemt zoveel mogelijk de zielzorg van hem over en wordt later benoemd tot pastoor. Hij begrijpt maar al te goed, dat hij voorzichtig moet zijn met zijn parochiewerk, want anders kan ook hij via de Hinthamerpoort de stad verlaten. Vermomd in een wit molenaarspak doorkruist hij de stad en probeert naast de geestelijke ook de stoffelijke nood onder zijn parochianen te lenigen. Op zijn rondgang door de sloppen en stegen van Den Bosch met de krotten van huizen, leert hij de ellende van een stad in al haar gedaanten kennen. De kapelaan zoekt naar

middelen, om een eind te maken aan deze sociale nood. Tijdens zijn pastoraat ontplooit hij met medewerking van een groot aantal gegoede burgers uit die stad allerlei activiteiten in zijn parochie en huurt daarvoor onder meer in 1817 een oud herenhuis in de Choorstraat. Enkele jaren fungeert dat gebouw als een soort sociaal centrum voor zijn parochie, geleid door een aantal jonge vrouwen. Op 7 juli 1820 sticht pastoor Heeren de zustercongregatie der "Dochters van Maria en Joseph", met het heel algemene doel de verzorging van de misdeelden in een stadsparochie van Den Bosch. De zusters worden 'tijdelijk' ondergebracht in het gehuurde huis aan de Choorstraat. Het begrip tijdelijk is erg rekbaar, want de zusters zitten daar nog steeds. Dit huis wordt later het moederhuis van de nieuwe zustercongregatie; de bewoners van het huis staan daarom in de volksmond al spoedig bekend als de zusters van de Choorstraat. De zusters richten zich aanvankelijk op de verzorging van armen en geestelijk verwaarloosde kinderen. In de loop van de volgende decennia gaat hun zorg uit naar onderwijs, zowel binnen als buiten de grenzen van de stad, onder meer het BLO-werk (Buitengewoon Lager Onderwijs) aan doofstommen en achterlijken.

De directeur van het Doofstommeninstituut, Mgr. Hermus, koestert rond de eeuwwisseling plannen tot oprichting van een school voor achterlijke kinderen. Het kwam immers herhaaldelijk voor dat zijn instituut spraak-missende kinderen, die als leerlingen bij het instituut werden aangeboden, moesten afwijzen, omdat hun stomheid niet aan doofheid te wijten was, maar aan achterlijkheid. Na veel verwikkelingen wordt in een leegstaande vleugel van het voormalige Instituut voor Doofstommen 'Oud-Herlaer' te Halder op 2 januari 1925 begonnen met BLO-onderwijs in internaatsverband aan geestelijk gehandicapten. Het gebouw is voor het nieuwe doel slechts een noodvoorziening, zodat wordt gezocht naar een beter onderkomen. In de buurt van het huidige Doofstommeninstituut wordt een terrein aangekocht, waarop een geheel nieuwe inrichting voor achterlijken zou verrijzen. De bouw werd gepland op het landgoed 'Zegewerp', eerder eigendom van de familie Van Lanschot, gelegen aan de weg St. Michielsgestel-Boxtel. De inrichting zou breed van opzet zijn en niet onderdoen voor het Doofstommeninstituut.

Plots komt er een ommekeer in de uitvoering van de plannen. Op 't Kruispunt' in Udenhout woont in een eenvoudig landhuis met mansardedak de heer Willem van Iersel, de rijke burgemeesterszoon, beheerder van uitgestrekte bezittingen en een voorbeeldig katholiek. Hij is al tijdens zijn leven een groot weldoener van armen en missionarissen. Hij overlijdt op 30 maart 1924. Bij testament vermaakt deze ongehuwde man zijn woonhuis met bijbehorende tuinen en gronden aan het bisdom Den Bosch, onder voorwaarde dat de bisschop zijn gronden voor een liefdadig doel zal bestemmen. De bisschop geeft het aanbod door aan de Congregatie van de Dochters van Maria en Joseph, de zusters van de Choorstraat. Zij gaan direct aan de slag om op de gronden van mijnheer Willem 'Huize Vincentius' op te richten. De op 2 januari 1925 in Oud-Herlaer gestarte BLO-school wordt op 1 september 1925 overgeplaatst naar het huis van wijlen Willem van Iersel. De kiem was gelegd voor een volledig centraal

onderwijsinstituut, berekend voor ongeveer 300 achterlijke meisjes. Een zuster schreef: En zo stonden wij op een zonnige morgen van deze week voor een eenvoudig landhuis, waar boven den gevel de simpele woorden stonden geschreven "St.Vincentiushuize". Een planologisch toeval bracht 'Vincentius' naar Udenhout.

De naam Vincentius is direct afgeleid van de heilige Vincentius a Paolo. De in 1581 geboren Franse priester stelde zijn leven in dienst van de armen. Hij richtte een priestercongregatie op, de congregatie "de zusters van barmhartigheid" en diverse broederschappen van liefdadigheid. Hij werd in 1737 heilig verklaard en in 1855 uitgeroepen tot patroon van liefdadigheidsverenigingen en ziekenhuizen.

3. Huize Vincentius

Als in augustus 1925 het internaat van St.Michielsgestel naar Udenhout verhuist moet er nog veel gebeuren, voordat het woonhuis van Van Iersel geschikt is. Het huis wordt omgetoverd tot internaat waarbij de pronkkamer een knusse kapel wordt. Er zit groei in de jonge stichting. In korte tijd is het aantal leerlingen gestegen van 23 naar 60, zodat "Huize Vincentius" al functioneerde, voordat er gebouwd was. Men is toe aan vergroting van ruimte. De algemeen overste Zuster M.Simplicia overtuigt het bestuur van de orde, dat er hoognodig gebouwd moet worden. Na verkregen toestemming gaat zij weldra met haar architect de Heer J.van Halteren op papier aan het bouwen. Er wordt na lang beraad besloten tot paviljoenbouw. Deze bouwwijze maakt een uitstekende groepering van de verpleegden mogelijk. Spoedig komt dan een uitgewerkt bouwplan van Architectenbureau J.J.M.van Halteren te 's-Hertogenbosch van de tekentafel. De gemeente verleent alle medewerking voor versnelde goedkeuring. Planologische belemmeringen kende de gemeente niet. De subsidieaanvraag wordt ingediend, maar de goedkeuring voor een bijdrage wil maar niet vlotten. Ten einde raad besluiten de zusters in 1927 op eigen kosten te beginnen met drie gelijke en gelijkvormige paviljoens, aan de kant van het woonhuis. De gebouwen zijn daarbij bijna op de rand van het verworven grondbezit geprojecteerd, omdat de wat verderop gelegen appelboomgaard niet mocht worden gerooid. De bouw wordt tussen 1927 en 1929 uitgevoerd door aannemersbedrijf Gebr.van Lieshout uit Utrecht. Het bouwen verloopt vlot, zodat reeds in 1927 een der drie paviljoens in gebruik genomen kan worden. Elk paviljoen, berekend op 50 leerlingen, heeft een eigen eetzaal, speel- en slaapzalen, een keuken en een badinrichting. Op de eerste verdieping kunnen de kinderen onderwijs ontvangen. Op de plaats van de voormalige buitenmanege van mijnheer Willem wordt gelijktijdig een ziekenpaviljoen gebouwd.

Het complete ontwerp van architect Van Halteren bestaat uit een hoofdbouw in het midden van het complex, aan weerszijden geflankeerd door drie paviljoens. Daardoor ontstaat aan de zijde van de Schoorstraat een lang gerekt front. Het grondplan van het gebouw was op de groei ontworpen. Aangezien niet was te voorzien, hoe het later zou gaan, is voor een bouwtype gekozen, dat het midden hield tussen een paviljoensysteem en

aaneengesloten gebouw. De aaneengesloten paviljoens zijn door een gang met elkaar verbonden. Bij eventuele uitbreiding zouden de lokalen voor een andere bestemming geschikt zijn. De klaslokalen bijvoorbeeld, moeten later als speelzalen en slaapkamers benut kunnen worden. Wie met deze gegevens het gebouw van buiten bekijkt, begrijpt het waarom van deze manier van bouwen. De technische voorzieningen, zoals verwarming en lichtinstallatie zijn nu verouderd en hebben door de uitbreiding geen behoorlijke kansen gekregen, zoals bij centraalbouw reeds vanaf het begin mogelijk geweest zou zijn. De nadelen in de ruimteverdeling zijn helaas niet met eenvoudige ingrepen te verbeteren. Gaarne offerde men het minder fraaie van de langgerekte smalle blokken op aan het voordeel, dat alle dagverblijven aan de zonzijde liggen en de verbindingsgangen de scherpe noordenwind afschermt.

In 1929 verrijst het hoofdgebouw, waarvan op zaterdag 16 juni 1928 de eerste steen gelegd wordt door Mgr. Diepen, de bisschop van Den Bosch. Rechts van het hoofdgebouw waren al drie paviljoens gereed, die tot dat moment als bouwblokken in het kale veld lagen. De bedoeling van de architect was om ook links van de hoofdbouw drie paviljoens op te richten. Als we nu voor het hoofdgebouw staan komen we aan de kant van kasteel De Strijdhoeve echter twee paviljoens tekort. Het bouwplan is dus niet volgens de oorspronkelijke opzet uitgevoerd.

Opvallend zijn de verhoudingen in het hoofdgebouw, in volledige harmonie met de telkens naar voren springende paviljoens. Ook de kleuren van de muren en het houtwerk getuigen van een fijne smaak. Ook de witte betonnen bollen aan de voet van de toren vallen op. De architect vond deze zo sierlijk dat hij ook zijn eigen woonhuis in Den Bosch met dergelijke bollen verfraaide. Van de statige hoofdbouw met zijn vijf bouwlagen valt allereerst de sierlijke middentoren op. Deze wordt vergezeld door vier halfronde torens, waarvan twee de ingang flankeren en de andere twee de grenzen van de middenbouw vormen. De vier uitspringende torens hebben op elke bouwlaag vensters die op vierkante ogen lijken. In de middentoren heeft de architect behalve een groot uurwerk ook een waterreservoir ondergebracht, omdat in de tijd in Udenhout nog geen waterleiding was aangelegd. De toren wordt gecombineerd met een welluidend angelusklokje. Het uurwerk en de angelusklok zijn beide in februari 1928 aan Huize Vincentius geschonken door een der werkers van het eerste uur, Zr Ludwina (Anna Vessies) uit Beverwijk. Op 22 mei 1930 zegent Mgr. A. Diepen het gereedgekomen hoofdgebouw in.

Nadat het hoofdgebouw en vier paviljoens gereed waren, hielden de bouwactiviteiten van Huize Vincentius niet op. De kapel die eerst was ondergebracht in het huis van mijnheer Willem, verhuisde naar een der lokalen van het tweede paviljoen. In 1935 werd een geheel nieuwe kapel ingezegend op het terrein achter het hoofdgebouw. De kapel is met overdekte gangen verbonden met de hoofdbouw, zodat de zusters en de leerlingen niet via de open lucht naar de kapel hoefden te gaan. De ruimte tussen de kapel en de hoofdbouw is later omgetoverd tot een smaakvolle binnentuin voor de zusters om op eigen wijze te genieten van de Udenhoutse zon.

De architect van Huize Vincentuis is de heer J.J.M. van Halteren, op 14 april 1893 geboren te Amsterdam. Hij was eerst werkzaam op de architecten bureaux van bekende Amsterdamse architecten als Jan Stuyt, Jos Cuypers en P.J.Bekkers. Deze architecten waren representanten van de zogenaamde Amsterdamse School, een nieuwe stijl in de bouwkunst die zich kenmerkte door de sierlijke manier van bouwen. De versoberde versie ervan is wara te nemen in de voorgevel van Vincentius: grote bovenramen, kleine onderamen, aandacht voor symmetrie en het weglaten van storende details. In 1920 vestigt van Halteren zich als architect in Den Bosch, waar hij zich associeert met architect W.van Aalst. Deze associatie duurt tot 1925. Dan neemt Van Halteren het architectenbureau over en gaat onder eigen naam verder. De tekeningen van de hoofdbouw van Vincentius staan een paar jaar later nog op naam van Buerau van Aalst, doch de handtekening is van J.J.M.van Halteren. Hij krijgt diverse opdrachten uit de kring van religieuze organisaties en woningbouwverenigingen. Vanaf 1926 tot 1936 is hij intensief betrokken bij het ontwerpen van de gebouwen van Huize Vincentius. Van de hand van Van Halteren zijn onder andere ook de psychiatrische inrichting "Huize St.Anna" te Venray, diverse paviljoens van het psychiatrisch centrum "Huize Voorburg" te Vught, het ziekenhuis te Deurne, het ziekenhuis te Veghel, het klooster van de paters van S.V.D. te Deurne, de kapel van het klooster van de Zusters Franciscanessen te Veghel, de kerken van Tiel, Wamel, Volkel en Wijbosch, en diverse zogenaamde gezellenhuizen te Eindhoven die hij bouwde ten behoeve werknemers van Philips. Ook Udenhout kent nog een ander gebouw dat is ontworpen door Van Halteren. Pal tegenover de ingang van Vincentius bouwde hij een villa voor de familie Van Iersel-Heijmans. De architect onderhield nauwe contacten met opdrachtgevers. Hij was een vraagbaak voor hen. Voor de nonnen deed hij alles. Hij bewaakte de financiële belangen van zijn klanten en ging daarbij fikse ruzies met bouwaannemers niet uit de weg. Ook aannemer Van Lieshout was niet altijd genegen in te gaan op de financiële voorstellen van de architect. Volgens zijn kinderen was vader meer een zakenman dan een architect. Op 16 januari 1973 overleed architect van Halteren in de leeftijd van 79 jaar.

4. Buitengewoon lager onderwijs

De Zusters van de Choorstraat waagden in 1925 een sprong in het diepe. Ze hadden zelf nog geen ervaring met het buitengewoon lager onderwijs. Er was in Nederland al wel enige ervaring met deze onderwijsvorm, maar nog niet in combinatie met een internaat, waarbij 24 uur per dag voor de leerlingen moest worden gezorgd. De zusters hadden tal van vragen. Welke kinderen moest men aannemen? Waar ligt de grens van de opvoedbaarheid? Hoe om te gaan met de handicaps? Welke opvoeding? Welke leermethode?

Broeder Jan Baptist van de St.-Servaas-school te Maastricht, een van de pioniers in het B.L.O., was de eerste leermeester. Typische kenmerken van het eerste buitengewoon onderwijs waren een vertraagd tempo, geheugenreacties en stimulering van de

activiteit. Op deze wijze trachtte men een 'achterlijk' kind op een hoger niveau te brengen.

De zusters volgden in de vakantiemaand augustus 1925 een week cursus in Tilburg, de zogenaamde derde pedagogische week. Daar maakten ze kennis met de leermiddelen van broeder Ebergiste uit Gent. Vooral de sensorische en functie-oefeningen kregen veel aandacht. Er moet gezien, gehoord en getast worden en vooral aan het onderwijs in kleuren en vormen moest veel zorg worden besteed. De inspecteur van het B.L.O., dr.A.van Voorthuyzen, schreef daarover: "Het onderwijs aan zwakzinnigen moet veel meer gericht zijn op het aanbrengen van deugdelijke voorstellingen dan op het vullen van de hoofden met onklare begrippen waarmee de kinderen niets weten aan te vangen".

De zusters van Huize Vincentius stortten zich in volle overgave op hun nieuwe taak. Ze gingen vaak op bezoek bij anderen om daar te kijken, te leren, en om het geleerde thuis in Udenhout te gebruiken. Ze beschouwden "Gent" als pionier in de ontdekking van het zwakbegaafde kind. Van invloed waren ook de leermethoden van Fröbel en van Montessori voor het bijebrengen van drie belangrijke elementen in het onderwijs: leiding, belangstelling en inhoud. In deze leermethoden was het spel belangrijk. Spel was een middel tot begripsvorming. Maar de zusters vonden het spel in deze methoden te opgelegd, omdat de leerlingen te veel kansen kregen om te liefhebben en zich aan details vast te klampen. Toen kwam het Gesamtunterricht, dat de aandacht trok door het uitgangspunt: het zoeken naar een bepaald belangstellingspunt uit het leven dat binnen het geestelijk bereik van de kinderen ligt of verondersteld wordt te liggen. Daaruit kan de stof worden gehaald voor het verwerken van de verschillende vakken. Vervolgens maakten de zusters kennis met de leermethode van de Belgische onderwijskundige Decroly. Met behulp van deze methode bouwden zij leervakken op en gaven tegelijkertijd gestalte aan de begripsvorming van tijd, plaats, ruimte en hoeveelheid. De kern van de methode was de belangstelling van de leerling te wekken door leermiddelen te gebruiken die in hun dagelijkse omgeving een zekere betekenis hadden. Dat konden losstaande feiten zijn, maar ook periodieke gebeurtenissen zoals de jaargetijden, spel en speelgoed, bijvoorbeeld met Sinterklaas. Het op deze wijze lesgeven bracht de noodzaak met zich mee om zelf leermiddelen te maken, zoals lees- en rekenplankjes en het samenstellen en verzamelen van plakboeken en bruikbare leerstof. Er zijn boekjes bewaard waarin de leerstof voor de groepen 1 tot en met 7 is ingedeeld naar de belangstelling die er in een bepaald jaargetijde werd geacht te bestaan. Zo stond in de periode januari tot en met maart de beschutting tegen de kou, de verwarming en de verlichting centraal. De onderwijzeres kreeg ondermeer instructie zoveel mogelijk platen te laten zien van kachel, kolenbak en andere voorwerpen die op de wintertijd betrekking hebben en deze zoveel mogelijk in werkelijkheid te laten zien. Daaraan werden associerende verhaaltjes gekoppeld.

Door hun buitengewone energie bouwden de zusters al snel een voorsprong op in het buitengewoon lager onderwijs. Op Huize Vincentius was er een vernieuwende innoverende aanpak, die al snel de aandacht trok van derden. Zo kwam al in 1926 broeder

Ebergiste uit Gent op bezoek. Op 20 november van dat jaar schrijft hij een brief om te bedanken voor de gastvrijheid, en hij schrijft dan: "Er is reeds te Udenhout in uw nieuwe inrichting een deel van mijn jarenlange droom verwezenlijkt, en dat in zo luttel tijd. Voorwaar met Gods hulp en milde zegen, die ik reeds voor u hen afgesmeekt, zal binnenkort Huize St.Vincentius de mooiste vruchten afwerpen. Daar durf ik nauwelijks aan te twijfelen. De goede liefderijke geest die daar heerst blijft er borg voor. Gelief dan zo goed te willen zijn, Zeer Eerwaarde Moeder Imelda, mijn beste gelukwensen, mijn innige dank en mijn beste groeten over te maken aan al die Eerwaarde Zusters met wie ik heb mogen kennis maken."

De zusters hadden inmiddels ook contacten met de R.K.Leergangen in de persoon van Mgr.Goossens in Tilburg, prof.dr.Roels in Utrecht en prof.dr.Rutten in Nijmegen. Ook zij bezochten Huize Vincentius en lieten hun waardering blijken. De contacten waren langdurig en innig.

De zusters wilden dat Vincentius vooral een schoolinternaat zou zijn. Vanwege die opzet hebben de zusters vanaf het begin een soort selectie toegepast: De kinderen, die werden opgenomen, moesten opvoedbaar zijn (dus niet in erge mate gedragsgestoord) en moesten tot leren in staat zijn (het IQ mocht niet lager zijn dan het imbeciel-niveau). Deze opzet is heel belangrijk geweest voor het niveau en de activiteiten van Vincentius, en is dat nu nog. In vergelijking met andere zorgcentra voor verstandelijk gehandicapten kent Vincentius een hoog niveau. Er zijn ook geen bedlegerige idioten. En dat heeft weer tot gevolg dat met de kinderen veel kan worden bereikt wat betreft de inpassing in de maatschappij.

Overzicht van het aantal leerlingen:

1 januari 1930	156
1 januari 1935	220
1 januari 1940	207
1 januari 1945	194
1 januari 1950	210

In 1939 waren er 56 zusters. In totaal telde Vincentius circa 270 bewoners, en daarmee was het gebouw mudjevol.

De Zusters waren zeer nauw verbonden met hun pupillen. Zij trokken er letterlijk dag en nacht mee op. Een dag uit het leven van een kloosterzuster op Vincentius: " 's-Morgens om half 6 stonden de zusters op. Na het privé- morgengebed gingen zij naar de kapel om om half 7 de H.Mis bij te wonen. Veel van hen gingen vóór de Mis al te communie en aten de naar de Mis meegebrachte boterham op in de slaapzaal van de kinderen, die inmiddels wakker begonnen te worden. De kinderen, die allemaal geholpen moesten worden, stonden om half acht op. Om 9 uur begon de school tot 12 uur. Daarna hadden de zusters een uur vrij om zich daarna weer bij de kinderen te voegen voor de "cour". Van 2 tot 4 uur wederom school. Tot het naar bed gaan van de kinderen moesten de zusters met hen bezig zijn. De zusters sliepen bij de kinderen, in het begin op een open slaapzaal. Een zware dagtaak, afgewisseld door gebed en meditatie."

Medewerkers van Vincentius uit de beginjaren van het instituut weten nog hoe liefderijk en met hoeveel inspanningen de Zusters voor de pupillen werkten. Het leven was toen binnenshuis aan strenge regels gebonden. Maar waar niet? De kinderen leefden toen al in een zekere luxe. Terwijl veel huizen in Udenhout nog verstoken waren van verwarming, gas, water, electriciteit en riolering had Vincentius deze voorzieningen al. De psychiater en de psycholoog en de huisarts waren steeds beschikbaar om zoveel mogelijk hulp te verlenen.

5. De Tweede Wereldoorlog

De eerste dagen van de oorlog hebben op Vincentius voor heel veel opschudding gezorgd. We citeren de kroniek van Vincentius over de nacht van zaterdag 11 mei op zondag 12 mei 1940:

De nacht van 11 op 12 mei was verschrikkelijk. Aan één stuk reden de auto's, motoren, enz. hier voorbij en toen we uit de mis kwamen stonden hier voor het huis een lange rij pantserwagens. Ook hebben er enkele achter ons huis gestaan. De spanning was groot. De kinderen hielden zich goed en wij probeerden de kinderen van de ramen af te houden, maar dat ging haast niet. Om 2 uur kwam een der officieren hier binnen om kwartier te maken. De spreekkamers werden allemaal ingericht voor bureaux. Wij allen druk in de weer om alles uit te ruimen. Mijnheer van Haaren uit Tilburg was bij mijnheer Rector. De familie van Haaren was uit Tilburg gevlucht omdat het er zo gevaarlijk was. Wij belden gauw Mijnheer Rector die beter Duits verstond dan wij. Mijnheer van Haaren kwam. Ook de burgemeester en nog enkele andere Duitse officieren. Zuster Henrica moest de paviljoens laten zien en er zouden plusminus 300 soldaten komen slapen. Mijnheer Rector was al aan het rondgaan in 't oude huis met een Hauptmann. Daar zouden de officieren slapen. De generaal en een Hauptmann bij Mijnheer Rector. Zo kregen we: in de Eetzaal Willempaviljoen 10 officieren, in de klas van Zuster Maximina 6 officieren, de klas van Zuster Virginia vol soldaten, de Gymnastiekzaal vol soldaten, Mariapaviljoen I en II vol soldaten, speelzaal H.Hart vol soldaten en de recreatiezaal van de zusters vol soldaten. Tijd om iets op te ruimen was er niet. De soldaten kwamen achter ons aan. Zij hielpen mee alles aan kant te zetten, ruimden de spelletjes mee op, die nog op de tafeltjes lagen. De kleedjes in de klas en de rest moest maar blijven staan. De toiletten werden druk gebruikt om zich te wassen en verschillende vroegen om een douche te mogen nemen. Wij zagen er alleen soldaten in die verzorging nodig hadden. Zij waren zeer dankbaar en er was er niet een die zich onbehoorlijk gedroeg. Er werden boterhammen klaar gemaakt, koffie geschonken. Wij vergaten dat het Pinksteren was. Enkele van die hoge lui sliepen op de dokterskamer en de tandartskamer. Ook in de spreekkamers was gezorgd voor matrassen. Naderhand moesten er nog meer soldaten slapen, zodat ook kamer 1 - 3 en 4 opgeruimd moesten worden. Er lagen er ook in de garderobe van het H.Hartpaviljoen en in de gang van het Mariapaviljoen. Alles samen zeker 400. Het bleef een komen en gaan. De buitendeur moest open blijven en er liep heel de nacht een wacht voor de deur. Naar bed gaan was niet mogelijk want voortdurend was het vragen naar koffie, koken van eieren, enz.

Moeder, Zuster Henrica en Zuster Gertruce zouden beneden in de vestibule blijven en de andere zusters gewoon naar bed. Wij waren veel rustiger toen we ondervonden dat de Duitsers ons zeer correct behandelden en uiterst dankbaar waren voor wat we voor hen deden. De laatste kwamen binnen om half twaalf en de eersten stonden op om half drie. De lichten bleven gewoon aan. De Duitsers hadden op ons veld een heel groot hakenkruis neergelegd. De vliegtuigen konden dus zien dat ons huis vol lag met soldaten.

Vincentius heeft gedurende de oorlog vele extra bewoners gekend. Daaronder een deel van het seminarie Beekvliet. Ook de fraters hebben nagenoeg de gehele oorlog op Vincentius gewoond omdat het fraterhuis werd gevorderd door de Duitsers.

In de nacht van zaterdag 27 op zondag 28 januari 1945 omstreeks half drie veranderde Vincentius in een ruïne vanwege een V1. Een citaat uit de kronieken van de fraters:

Alle ramen hadden schade opgelopen. Sommige ramen waren er geheel uitgesmeten, andere verloren ruiten en spijkers. Niet minder dan 232 ruiten waren gebroken. Wij stonden op en inspecteerden de onderverdieping waar de schade ook aanzienlijk was. De twee Canadezen, die in de spreekkamer sliepen, waren al bezig hun kamer af te sluiten. Toen we buiten kwamen vertelden de schildwachten ons, dat bij St.-Vincentius een V1 gevallen was. Wij zagen dat dicht bij de hoofdingang in de Schoorstraat een groot gat in de steenweg geslagen was. De prachtige bouw St.-Vincentius was in een ruïne herschapen. Alle binnenmuren waren ontzet, deuren eruit geslagen, plafonds omlaag gestort. Een aannemer schatte de schade tegen gewone prijzen op f.100.000,- Bij alle verwoesting kwam één troost: niemand had enig letsel bekomen: een wonder, meende men! Het seminarie werd zondags naar huis gezonden, de meisjes nemen hun intrek in het vroeger door ons bewoonde deel, dat weinig geleden had.

6. Zusters, juffrouwen en meneren

Van oorsprong is Huize Vincentius een verblijfsinternaat voor geestelijk gehandicapte meisjes en jongens, een instituut dat borg stond voor zowel een goede verzorging als onderwijskundige begeleiding van op intramurale zorg aangewezen jongeren.

Daarbij werd binnen de lokaliteiten van het instituut een onderwijsvoorziening gecreëerd voor zowel debiele als imbeciele meisjes en jongens. De onderwijsvoorzieningen groeiden uit tot twee grote scholen, de Jozefschool voor debiele leerlingen, later SO MLK (Speciaal Onderwijs voor Moeilijk Lerende Kinderen) en nog later VSO MLK (het Voortgezet SO MLK), en de Mariaschool voor imbeciele kinderen, later SO ZMLK (Speciaal Onderwijs voor Zeer Moeilijk Lerende Kinderen). De namen Jozef en Maria verwijzen naar de naam van de zusters van de Choorstraat "dochteren van Jozef en Maria".

Vincentius groeide en bloeide na de Tweede Wereldoorlog. Er waren permanent 250 leerlingen. Onder de leerlingen waren er ook afkomstig uit Udenhoutse gezinnen. Die leerlingen bleven thuis wonen, en kwamen op de gebruikelijke schooluren naar de school van Vincentius. Vanaf 1955 werden er nog uitsluitend

meisjes aangenomen. Het aantal jongens was nooit hoog geweest. En als er jongens waren dan moesten zij al op jeugdige leeftijd, voor de puberteit, Vincentius verlaten. In 1957 kwam er een wettelijke gelijkschakeling met andere scholen waardoor de Congregatie van de Zusters van de Choorstraat ten dele van de geldzorgen werd verlost. De Mariaschool had op 1 augustus 1958 105 leerlingen en de Jozefschool 158. Er kwamen aparte schoolgebouwen, in 1963 de Mariaschool, inclusief een gymnastieklokaal, en in 1973 de Jozefschool, inclusief een motorisch oefenlokaal en een filmzaaltje.

Het onderwijssysteem was in de jaren zestig nog op de oude verworvenheden gebaseerd. Bij het imbecielenonderwijs, aldus een leerplan, kunnen we een algemene- en een beroepsvorming onderscheiden. Daarom zal een stelsel van leervakken dikwijls moeilijk zijn. Getracht zal worden te komen tot een zo goed mogelijke totale ontwikkeling van de persoonlijkheid via sociale, motorische, sensorische, verbale en ruimtelijke vorming. En via een levenspraktische vorming zal men een zekere beroepsvorming trachten te verwezenlijken. Bij het onderwijs zal getracht worden uit te gaan van belangstellingscentra, en wel vanuit het totaalbeeld van het gezin. Vanuit dit totaalbeeld zijn verschillende leerstofeenheden opgebouwd.

Al in 1935 was de eerste leken onderwijzeres benoemd. Na de oorlog gebeurde dat vaker. Tussen 1945 en 1960 werden religieuzen vervangen door leken vanwege uittredingen en het gebrek aan roepingen. De kinderen leden daar niet onder. De organisatie werd aangepast en de inzet van de leken deed niet onder voor die van de religieuzen. De mensen in het dorp merkten weinig van de grote veranderingen welke zich binnen de muren van Vincentius voltrokken.

Het jaar 1967 bracht een grote ommekeer. Piet van Eekelen volgde Zuster Paula op als hoofd van de Jozefschool. Een jaar later kreeg hij een collega, Noud de Kok, die Zuster Paula opvolgde als hoofd van de Mariaschool. Deze mannen als schoolhoofd waren voor de bewoonsters een nieuwe ervaring. Ze kenden wel Toon (van den Bersselaar) de tuinman en Kees (Heessels) de klusjesman, maar de schoolhoofden noemden ze 'meneer' Van Eekelen en 'meneer' De Kok. Zuster Paula bleef directrice van het internaat.

Op 22 juni 1978 deelde Zuster Cecilia in de vergadering van het bestuur van Huize Vincentius mee, dat de congregatie het bestuur grotendeels in handen van leken wilde leggen. Hetgeen in de daarop volgende vergadering van 14 augustus daadwerkelijk geschiedde. Enkele zusters behielden nog bestuursfuncties, maar in de jaren daarna werden ook zij vervangen door leken. Zuster Paula, tientallen jaren als onderwijzeres en directrice betrokken bij Huize Vincentius, en sinds 1 januari 1980 als bestuurslid, bleef als enige religieuze nog aan tot 31 december 1992. Dan is het tijdperk van de zusters van de Choorstraat definitief voorbij. Tijden veranderen en Vincentius verandert mee.

(Overzicht directeuren, hoofden van school, onderwijzers,

medewerkers in de tuin of de huishoudelijke dienst, namen en foto's) (Indien Zuster Kruijssen wordt genoemd, dan melden dat zij een Udenhoutse is).

7. Vincentius, een zorgcentrum

Het jaar 1968 bracht een ingrijpende verandering. Huize Vincentius kreeg de AWBZ-erkenning (Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten). Dat was een financiële verlichting voor de Congregatie, maar de keerzijde was dat het instituut niet langer een specifiek opleidingsinstituut kon blijven, maar primair een zorgcentrum moest worden. Meisjes van 20 jaar, die de school niet meer mochten bezoeken, konden voortaan wel op het internaat blijven wonen. Voor hen werd de bezigheidsaktivering in het leven geroepen, later dagbesteding genoemd. Gevolg was wel dat er niet meer genoeg 'leerplichtige' kinderen waren. De scholen werden eerst te groot, later overbodig. Er kwam een einde aan eerst de Jozefschool (1988) en daarna de Mariaschool (1992). Op 1 augustus 1992 sloot de school op Vincentius definitief haar poorten, en kwam er een einde aan de oorspronkelijke bestemming van Huize Vincentius, zoals de Zusters van de Choorstraat hadden opgepakt, te weten onderwijs voor kansarme kinderen. Huize Vincentius is nu een blijvend thuis voor verstandelijk gehandicapten, een thuis om te wonen. De leerplichtige kinderen bezoeken vanaf die tijd de MLK- en ZMLK-scholen te Tilburg.

Tot 1968 leefden alle opgenomen kinderen in het nog bestaande hoofdgebouw. Op het terrein waren twee scholen. In de schoolvakanties gingen de kinderen naar huis. Als ze 18 jaar geworden waren, konden ze niet langer op Vincentius blijven. Maar nadat Vincentius in 1968 een zorgcentrum was geworden, en de bewoners er ook na de leerplichtige leeftijd konden blijven wonen, voldeed het gebouw niet meer aan de wooneisen. Ook de inzichten in wonen en verzorgen zijn veranderd. De grootte van een leefgroep was vroeger 20 tot 25 personen. Nu is dat al teruggebracht tot ongeveer 12. Dit vroeg om andere woonvoorzieningen. Vincentius zocht oplossingen op het eigen terrein in buitenpaviljoens en in Udenhout in zogenaamde socio-woningen.

In 1982 waren van de 239 bewoonsters er 219 gehuisvest op het eigen terrein. Daarvan woonden er 44 in buitenpaviljoens. In het dorp woonden 20 meisjes in twee sociowoningen, een in de -Mortelhof en een in de Langenhof.

In 1987 worden vergunningen afgegeven voor de bouw van een sociowoning aan de Boterbloem, voor twee groepswohnungen op het terrein en voor de renovatie van het hoofdgebouw.

In 1995 wonen nog maar zes groepen in het hoofdgebouw. Op het terrein staan tien groepswohnungen. In het dorp beschikt Vincentius over vier sociowoningen (Mortelhof, Langenhof, Boterbloem en Achthoeven) en twee dépendances (Groenstraat en Huijsacker). Een groeps- of sociowoning heeft voor elke bewoonster een eigen kamer; daarnaast een gemeenschappelijke woonkamer en een keukentje, badgelegenheid en een kleine ruimte voor de verzorgenden.

In de Huijsacker wonen in 3 verschillende panden totaal 11 meisjes, die zich heel goed kunnen bewegen in de gemeenschap.

Zij zijn volledig geaccepteerd en gerespecteerd door de buurt. Een buurtbewoonster mevrouw Oppermans-van Osch vertelt hierover: "Toen wij hier enkele jaren geleden kwamen wonen kregen wij voor het eerst contact met geestelijk gehandicapten. We zijn er nu helemaal aan gewend. Zij worden uitgenodigd voor buurtfeestjes en voeren dan toneelstukjes op. Ze gaan samen met de buurtkinderen zwemmen. Een van hen komt wel eens spontaan binnen om een kopje koffie te drinken. Ze gaan samen ook wel eens naar de stad. Is een van hen jarig dan gaan we feliciteren, nemen een klein cadeautje mee en zij op hun beurt zorgen dat de koffie klaar is met iets lekkers erbij. Ze zijn goede hartelijke gastvrouwen. De boodschappen doen ze zelf. De leiding zorgt voor een boodschappenlijstje en in de winkel worden zij op gepaste manier geholpen. Overdag gaan ze allemaal uit werken. Bij ziekte van een van hen zorgt de leiding voor opvang en verzorging. 's-Nachts is er voor de drie huizen één slaapwacht. Ook overdag is er altijd iemand beschikbaar. Hun sociaal gedrag is uitstekend. Een van hen heeft al 12 jaar een vaste vriend. Een van de woningen zal worden aangepast om hun een privé-woonruimte te bezorgen. De huizen worden door een huishoudelijke hulp schoongehouden. Hun privé slaapvertrek houden ze zelf bij. Op de vrije woensdagmiddag "doen" ze hun eigen kamer of gaan boodschappen doen. Zij hebben hun eigen hobbies zoals paardrijden in Oisterwijk, een zangkoor, zwemmen, dansclubje, drumband, disco op Vincentius. Binnenkort is een van hen 25 jaar bewoner van Vincentius. Dat wordt gevierd in hotel "t Centrum", waarbij de hele buurt wordt uitgenodigd.

Voor het volgen van de dagbesteding zijn de bewoners ingedeeld in een hoger, een midden- en een lager niveau, waarvoor afzonderlijke programma's zijn gemaakt. De bewoners van hoger niveau zijn zich bewust van de maatschappelijke betekenis van arbeid. Ze weten wat werken is en zien bijvoorbeeld in hun omgeving dat hun familieleden werken. Ze hebben doorgaans de behoefte zelf ook te werken. In hun programma staat werken centraal. Het programma wordt afgewisseld met een aantal activiteiten zoals beweging, vorming, scholing en -afhankelijk van voorkeuren, koken, muziek of drama. De middengroep heeft een breder samengesteld programma dat bijna geheel in groepsverband wordt uitgevoerd. Er zit ook arbeid in, met daarnaast creatieve handvaardigheid, muziek, vorming, spel, koken en beweging. Het programma voor de lagere groep is gebaseerd op de beperkte mogelijkheden van de bewoners om als groep bezig te zijn. Centraal staan activiteiten in de gymzaal en het zwembad, het springkussen en snoezelachtige activiteiten. Het programma is nogal individueel met als belangrijkste invalshoek 'beweging'. De begeleiding is zeer intensief, soms één personeelslid per bewoner.

De kinderen die naar school kunnen, worden dagelijks met een busje naar een school in Tilburg vervoerd. De andere kinderen hebben een dagtaak in huis, in de tuin, of in de winkel "t Vintje" of als hulp bij instellingen of bedrijven in Udenhout zoals de gemeente, Hoppenbrouwers en Besselink.

8. Het dagelijks leven op Vincentius

's Morgens rond 7 uur kan men op Vincentius de eerste activiteiten van de dag waarnemen. Tegen die tijd staat de slaapwacht op en wekt de bewoners. Op sommige groepen begint dan ook iemand van de vroege dienst te werken; voornamelijk om te helpen bij wassen, aankleden en wat er moet gebeuren bij opstaan. Na de huishoudelijke karweitjes als bed opmaken, wastafel schoonmaken, enz. gaat iedereen naar de woonkamer om gezamenlijk te ontbijten. Op veel groepen zorgen de bewoners er zelf voor, dat de tafel gedekt wordt. Rond de tijd dat er ontbeten wordt, beginnen de mensen van allerlei diensten - huishoudelijke dienst, administratie, keuken- met hun werk. Na het ontbijt is er nog wat tijd over voor de dagbesteding begint. Over het algemeen helpen de bewoners dan met afwassen, stofzuigen en vegen. Om half 9 moet iedereen op zijn werk zijn, als men geen snipperdag heeft genomen.

Om 12 uur gaat iedereen weer terug naar de groep om te eten. De warme maaltijd komt voor de meeste groepen uit de centrale keuken. Om half 2 gaat iedereen weer richting werk.

Om 4 uur zit de werkdag erop. Op de groep wordt thee gedronken en worden ervaringen uitgewisseld. Daarna staan er geen verplichte activiteiten op het programma. Iedereen mag eigen bezigheden zoeken. Dat gebeurt vaak onder begeleiding van de groepsleiding. De vrijetijdsbesteding is zeer gevarieerd.

Om half 6 is het tijd voor de avondmaaltijd. Daarna beginnen voor de bewoners de clubactiviteiten. Voor het overige verlopen de avonden zoals thuis in het gezin. Er wordt koffie gedronken, nog at gespeeld, t.v. gekeken en hobby's beoefend.

overzicht vrijetijdsactiviteiten willekeurige week 1993:

*maandag : toneelclub Sjoerd, dansgroep Ans, tafeltennisclub
Taktiek, trimclub 1, trim-zwemclub, paardrijden,
stijldansen*

*dinsdag : speel-o-theek en handenarbeid, volksdansen 1,
show- en dansgroep, koor, volksdansen 2, jazzballet
Movingstars, jazzballet Starlights*

*woensdag : paardrijden 1, paardrijden 2, naaclub, zwemclub,
soos*

*donderdag: speel-o-theek en handenarbeid, toneelgroep Ans,
drumband de Drumplayers, trimclub 2, trimclub 3*

vrijdag : soos

zaterdag : disco

zondag : zondagmiddagcafé

9. Toekomst

(Een beschouwing van Rector Merkx, waarin hij terugblijkt op het bijzondere werk van Rector van Teeffelen en op zijn eigen aanpak en ervaringen, en waarin hij rondom het thema 'wonen' een boodschap van bemoediging voor de toekomst meegeeft aan eenieder die dit boekje lezen).

personeelsbestand 31-12-1993

<i>directie</i>	<i>2</i>
<i>economisch/administratieve dienst</i>	<i>9</i>
<i>personeelszaken en organisatie</i>	<i>7</i>
<i>keuken</i>	<i>7</i>

<i>huishoudelijke dienst</i>	40
<i>tuin en technische dienst</i>	6
<i>dienst behandeling en begeleiding</i>	14
<i>dienst dagbesteding</i>	45
<i>woondienst</i>	135
<i>Z- en VP-leerlingen</i>	30
<i>oproepkrachten e.a.</i>	21

<i>totaal</i>	316

Bronnen

- Archief Huize Vincentius, "Verslag 1925-1929"
 -, "Verslag 1925-1937"
 -, "Verslag 1925-1950"
- Brabantsche Illustratie, 2e jaargang, no.12, 20 juni 1928
- Dirks, Zuster drs.J.C.M. Paula, "Jozefschool Udenhout 1925-1988", 1988
- Gijn, Max van, "Zusters en leken op Vincentius", 1992 (*)
- Katholiek Nederland, Encyclopedie, Deel II, onder redactie van Prof. W. Nolet. Uitgave 1932, Amsterdam, Ten Hagen Drukkerij, blz 240 - 248
- R.K.Tijdschrift voor Kerk, School, Armenwezen en Kinderbescherming, jaargang 1930-1931, afl.22, 22 mei 1931
- Roggen-Van Halteren, Mevr.J., interview 5 april 1995
- Teeffelen, L.W.J.van, "Huize St.Vincentius", 1950 (*)
- Teeffelen, L.W.J.van, "Herinneringen betreffende het groeiproces in Huize St.Vincentius", 1963
- Tijdschrift voor R.K. Buitengewoon Lager Onderwijs, 6e jaargang nr. 7 juli 1930, pag. 163 t/m 171.
- Uden, Zuster Maria van, "Geschiedenis van het Sint Vincentiusinternaat voor achterlijke meisjes te Udenhout", 1927
- (*) letterlijke citaten

Fotomateriaal

De in het boek opgenomen foto's zijn hoofdzakelijk afkomstig uit het eigen archief van Vincentius, uit de persoonlijke collectie van de familie Van Halteren (architect) en uit de persoonlijke collectie van Kees van den Bersselaar.

Oplage

De oplage van het boek is 3000.